

Токарєва Катерина

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку*

НАПрН України,

*доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ФОНДИ ЯК СУБ'ЄКТИ НАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У публікації розкрито правовий статус Фонду розвитку підприємництва в Україні та деяких інших зарубіжних країнах. Підкреслено, що фінансова підтримка підприємництва різниться за формами, метою та умовами надання. Запропоновано внести низку змін до чинного законодавства України щодо удосконалення правового регулювання діяльності Фонду розвитку підприємництва.

Ключові слова: фінансова підтримка, підприємництво, фонди.

Tokarieva Kateryna

*PhD, Senior researcher of the Scientific and Research Institute of
Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

*Associate Professor of Law Enforcement and Police
Kharkiv National University of Internal Affairs*

FUNDS AS SUBJECTS OF PROVIDING FINANCIAL SUPPORT FOR ENTREPRENEURSHIP

The publication reveals the legal status of the Fund for Entrepreneurship Development in Ukraine and some other foreign countries. It is emphasized that the financial support of entrepreneurship differs in the forms, purpose and conditions of provision. It is proposed to make a number of changes to the current legislation of Ukraine to improve the legal regulation of the Fund for Entrepreneurship Development.

Keywords: financial support, entrepreneurship, funds.

Фінансова підтримка суб'єктів господарювання виступає індикатором економічної та політичної стабільності держави. Сучасні євроінтеграційні та глобалізаційні процеси суттєво впливають на формування нових підходів до регулювання, визначення видів, форм державної підтримки. З моменту підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС одним із основних завдань є наближення національного до законодавства ЄС, проведення інституційних реформ в різних сферах економіки та державного управління, зокрема, у сфері надання державної фінансової підтримки. Підкреслимо, що в умовах соціально-економічної кризи, яка набула особливого загострення у період світової пандемії у зв'язку із коронавірусною хворобою (COVID-19), питання фінансової підтримки суб'єктів господарювання набуває особливої актуальності.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про розвиток та державну підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва» фінансова державна підтримка надається за рахунок державного та місцевих бюджетів. До фінансової підтримки суб'єктів підприємництва віднесено: 1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; 2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва; 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій; 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами; 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки [1, ч. 2 ст. 16]. З наведеного вбачається, що перелік видів фінансової державної підтримки є відритим і може бути розширений. Також доцільно вказати, що вказані види підтримки мають різну мету. Зокрема, йдеться про: започаткування власної справи (підтримка діяльності новоутворених суб'єктів господарювання); впровадження нових та енергозберігаючих, еколо-

гічних технологій (екомодернізація); стабілізація фінансового становища підприємств.

Певною мірою перетинаються вказані цілі фінансової підтримки із цілями її надання у Польщі. Приміром, фінансування поточних та інвестиційних операцій та ранніх стадій розвитку компанії мікрота малим підприємствам. При цьому характерною особливістю є те, що невід'ємною частиною фінансової допомоги є надання навчально-консультативної програми, адресованої підприємствам, які шукають допомоги у загальній сфері корпоративного управління, тобто бізнес-плануванні, фінансовому плануванні, управлінні людськими ресурсами, маркетингу та програмах допомоги Європейського Союзу [2, 9, с. 48–51]. На відміну від наведеного підходу в чинному законодавстві України фінансова, інформаційна та консультаційна підтримка є окремими видами, які можуть доповнювати один одного, а можуть незалежно один від одного надаватися суб'єктам господарювання.

Зазначимо, що на сучасному етапі розвитку іноземних держав серед суб'єктів, які надають фінансову підтримку підприємствам, все більшої популярності набувають фонди підтримки підприємництва. Показово, що в Україні серед таких фондів виділяють Український фонд підтримки підприємництва та інші загальнодержавні фонди, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва [1, ч. 1 ст. 16]. У той же час на підставі аналізу чинного законодавства можна зробити висновок про відсутність одностайного підходу до визначення правового статусу подібних фондів. Як ми вказали, одним з видів таких фондів є Український фонд підтримки підприємництва, певні завдання та аспекти діяльності якого регламентована постановою Кабінету Міністрів України «Про Український фонд підтримки підприємництва» від 27 серп. 1995 р. № 687. Згідно з цією постановою основними завданнями Фонду є: (а) сприяння реалізації державної політики розвитку підприємництва шляхом залучення й ефективного використання фінансових ресурсів на поворотній і безповоротній основі, фінансування цільових програм та проектів, часткової сплати відсотків за видані підприємствам кредити установами банків; (б) співробітництво з міжнародними, іноземними та українськими

фінансовими організаціями у питаннях розвитку підприємництва; (в) участь у реалізації міжнародних договорів у частині фінансового забезпечення розвитку підприємництва в Україні; (г) участь в утворенні організацій, що мають за мету надання підтримки підприємству. Для реалізації основних завдань Фонду використовуються кошти, передбачені Державним бюджетом на фінансову підтримку підприємництва [3, п. 2]. Разом із цим відзначимо відсутність комплексної регламентації правового статусу розглядуваного фонду. Наразі спостерігається лише фрагментарне висвітлення окремих аспектів діяльності Фонду у різних нормативно-правових актах. На нашу думку, такий підхід не є конструктивним. Для забезпечення належного функціонування кожного учасника відповідних правовідносин існує потреба у чіткому визначенні його прав та обов'язків (повноважень), відповідальності у разі їх порушення, джерел фінансування Фонду та ін.

Наприклад, у Республіці Білорусь такий фонд є юридичною особою, має відокремлене майно на правах оперативного управління, самостійний баланс, банківські рахунки та певну власну структуру. Йдеться передусім про правління фонду та виконавчу дирекцію й чітке закріплення їх правового статусу [4]. Фактично в цій ситуації Фонд підтримки підприємництва розглядається як суб'єкт, що має усі необхідні реквізити та органи управління (виконавча дирекція – як виконавчо-розпорядчий орган й правління – як контролюючий).

Підкреслимо, що в умовах кризи фінансова підтримка підприємства здійснюється по-різному. Так, у Шотландії в умовах коронавірусу запровадили низку не характерних в звичайному режимі їх діяльності заходів, метою яких є: а) захист робочих місць; б) запобігання закриттю бізнесу; в) сприяння економічному одужанню. Зокрема, йдеться про надання одноразової допомоги у вигляді грантів, наприклад:

– у розмірі 25 000 фунтів стерлінгів для підприємців у сфері торгівлі, готельного господарства;

– у розмірі 10 000 фунтів стерлінгів на підтримку малого бізнесу.

Для отримання такої фінансової допомоги відповідний суб'єкт господарювання має подати заявку на доступ до фонду підтримки

та бути добросовісним платником податків [5]. Таким чином, шотландський фонд підтримки бізнесу надає одноразову допомогу у вигляді гранту, який не підлягає поверненню. Ці гранти спрямовані на те, щоб допомогти компаніям вести бізнес і підтримувати виробничий потенціал в форс-мажорних обставинах. В Україні наразі фонди підтримки не мають повноважень для надання екстреної допомоги бізнесу. Як вбачається, в першу чергу це пов'язано із відсутністю відповідного фінансового забезпечення й неможливістю вільно виокремити певні кошти для підтримки економіки держави. Безумовно, в Україні, як і в інших державах світу, було впроваджено низку послаблень для суб'єктів господарювання (йдеться про: можливість не сплачувати орендну плату в період карантину, податкові пільги для окремих платників податків, заборону проведення податкових перевірок та ін.), однак зазначені послаблення мають свої особливості й вони не пов'язані з: (а) діяльністю фондів підтримки підприємництва; (б) виділенням додаткових коштів підприємцям.

Підкреслимо, що разом із фондами підтримки підприємництва наразі існують й фонди розвитку підприємництва (далі – ФРП). Показово, що в Україні такий фонд створено у 2020 році. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва» [6] фонд розвитку підприємництва є суб'єктом, уповноваженим надавати фінансову підтримку відповідним суб'єктам підприємницької діяльності. При цьому Фонд затверджує програму фінансової державної підтримки суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва, яка може містити додаткові умови для уповноважених банків у визначених законодавством межах [6, п. 3]. Наведена норма дозволяє говорити про Фонд як учасника правовідносин.

У п. 2.1 Статуту закріплено, що основною метою фонду розвитку підприємництва є забезпечення фінансової та іншої супровідної підтримки приватних суб'єктів мікро-, малого- та середнього підприємництва [7]. На виконання цієї мети було прийнято Порядок використання коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва [8],

згідно з яким бюджетних коштів є надання фінансової державної підтримки малого бізнесу в Україні, спрямованої на розвиток підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, розвиток високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій. З наведеного вбачається, що законодавець певним чином звужує коло суб'єктів, які можуть отримати фінансову підтримку з Фонду розвитку підприємництва. Йдеться про те, що ФРП надає фінансову підтримку мікро-, малому та середньому підприємству, а кошти державного бюджету, спрямовані на забезпечення функціонування ФРП, використовуються на підтримку саме малого підприємства. Ще раз підкреслимо, що за такого підходу осторонь залишається мікро- та середнє підприємство. На нашу думку, такий підхід потребує відповідного узгодження. Аналогічні незгодженості мають місце у вже згадуваній постанові Уряду від 24 січня 2020 р., в якій зазначено, що ФРП надає фінансову державну підтримку суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємства [6, п. 3]. В цьому разі залишається не визначеним порядок надання ФРП державної підтримки для середнього підприємства.

Відповідно до п. 4 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємства» № 28 ФРП надає фінансову державну підтримку з метою:

1) розвитку підприємництва, зокрема, сприяння розвитку суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України;

2) запобігання виникненню та поширенню, локалізації та ліквідації спалахів епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також для запобігання та подолання їх наслідків;

3) рефінансування існуючої заборгованості в банках України за кредитами суб'єктів підприємства.

Згідно з п. 7 цієї ж постанови, державна підтримка надається в межах отриманих Фондом коштів, передбачених у державному бюджеті, у вигляді: (а) часткової компенсації Фондом процентних ставок за кредитами, що надаються суб'єктам підприємництва; (б) надання Фондом гарантій уповноваженим банкам на забезпечення виконання зобов'язань за кредитами, наданими суб'єктам підприємництва [6, п. 7]. Наведене дозволяє стверджувати, що діяльність ФРП спрямована на підтримку бізнесу в умовах соціально-економічної кризи. Поряд із цим слід акцентувати увагу, що загалом державна підтримка підприємництва фондом розвитку є дуже звуженою, порівняно із тим, яку фінансову підтримку можуть надавати фонди підтримки підприємництва. Також на підставі проведеного аналізу зазначимо, що ФРП та фонди підтримки підприємництва різняться за: (1) правовим статусом фонду; (2) цілями надання державної підтримки суб'єктам господарювання; (3) її видами; (4) колом суб'єктів господарювання, які можуть отримати таку підтримку.

На наше переконання, існує потреба в удосконаленні чинного правового регулювання діяльності вказаних фондів. Як вбачається «фонд підтримки» і «фонд розвитку» – схожі, однак не тотожні категорії. З огляду на це, необхідно або ж уніфікувати існуючі підходи до назви та правового статусу цих фондів, або ж відмежувати їх за певними критеріями. На наше переконання, більш логічним є перший підхід, оскільки призначення цих фондів певною мірою перетинається й полягає як у підтримці вже існуючого бізнесу, так і новоствореного (гарантії, кредити та ін.), у впровадженні сучасних інноваційних технологій тощо, а також налагодженні своєрідного партнерства між суб'єктами господарювання та державою в особі спеціально створених органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про розвиток та державну підтримку суб'єктів малого та середнього підприємництва: Закон України від 22 берез. 2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#n12>.

2. Polish Entrepreneurs Foundation. URL: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/organisation/polish-entrepreneurs-foundation>.

3. Про Український фонд підтримки підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 27 серп. 1995 р. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-95-%D0%BF>.

4. Положение о Белорусском фонде финансовой поддержки предпринимателей: Указ Президента РБ от 18 марта 1998 г. № 136. URL: <https://economy.gov.by/uploads/files/fin-msp/Ukaz-ot-18.03.1998-136-.pdf>.

5. Coronavirus (COVID-19): support for businesses. URL: <https://www.gov.scot/publications/coronavirus-covid-19-support-for-businesses/pages/business-support-fund/>.

5. Про затвердження Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 24 січн. 2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-п#n9>.

6. Статут Фонду розвитку підприємництва: затв. наказом Міністерства фінансів України від 14 лют. 2020 р. № 66. URL: <https://bdf.gov.ua/statut-frp-14-02-2020.pdf>.

7. Порядок використання коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва: затв. постановою Кабінету Міністрів України від від 24 січ. 2020 р. № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2020-%D0%BF>.

8. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект) / за ред. С. В. Глібка. Харків: Право, 2018. 96 с.

REFERENCES

1. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku subiektiv maloho ta serednoho pidpriumnytstva : Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#n12> [in Ukrainian].

2. Polish Entrepreneurs Foundation. URL: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/organisation/polish-entrepreneurs-foundation> [in English].

3. Pro Ukrainykyi fond pidtrymky pidpriumnytstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.08.1995 r. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-95-%D0%BF> [in Ukrainian].

4. Polozheniye o Belorusskom fonde finansovoy podderzhki predprinimateley: Ukaz Prezidenta RB ot 18.03.1998 g. № 136. URL: <https://economy.gov.by/uploads/files/fin-msp/Ukaz-ot-18.03.1998-136-.pdf> [in Russian].

5. Coronavirus (COVID-19): support for businesses. URL: <https://www.gov.scot/publications/coronavirus-covid-19-support-for-businesses/pages/business-support-fund/> [in English].

6. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia finansovoi derzhavnoi pidtrymky subiektam mikropidpriemnytstva ta maloho pidpriemnytstva: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.01.2020 r. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#n9> [in Ukrainian].

7. Statut Fondu rozvytku pidpriemnytstva: zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 14.02.2020 r. № 66. URL: <https://bdf.gov.ua/statut-fip-14-02-2020.pdf> [in Ukrainian].

8. Poriadok vykorystannia koshtiv derzhavnoho biudzhetu, peredbachenykh dlia zabezpechennia funktsionuvannia Fondu rozvytku pidpriemnytstva: zatv. postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid vid 24.01.2020 r. № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2020-%D0%BF> [in Ukrainian].

9. Analiz pravovoho rehulyuvannya diyal'nosti innovatsiynykh struktur, pidtrymky maloho ta seredn'oho pidpriemnytstva v Ukraini (rehional'nyy aspekt): naukovе vydannya. (2018). S. V. Hlibko (Ed). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

*науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-8802-1441

Третяк Юлія Віталіївна

*студентка слідчо-криміналістичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

КОМПЕТЕНЦІЯ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ОГЛЯД ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Розглянуті окремі питання щодо створення та визначення компетенції Міністерства цифрової трансформації України. Виявлено, що Міністерство цифрової трансформації України наділено значним об'ємом повноважень,